

UZASADNIENIE

I. Porozumienie europejskie w sprawie osób uczestniczących w postępowaniu przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka sporządzone w Strasburgu dnia 5 marca 1996 r. weszło w życie 1 stycznia 1999 r. Sygnatariuszami niniejszego Porozumienia jest 41 państw – członków Rady Europy, z czego 36 państw ratyfikowało Porozumienie. W dniu 2 kwietnia 2008 r. Rzeczpospolita Polska podpisała Porozumienie.

Od 1996 r. Rzeczpospolita Polska jest natomiast stroną Porozumienia europejskiego w sprawie osób uczestniczących w postępowaniu przed Europejską Komisją oraz Europejskim Trybunałem Praw Człowieka, sporządzonego w Londynie 6 maja 1969 r. (Dz. U. z 1996 r. Nr 112, poz. 535). Porozumienie z 1996 r. zostało opracowane jako konsekwencja przyjęcia Protokołu nr 11 do Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, zmieniającego system ochrony praw człowieka Rady Europy i powołującego jednolity Europejski Trybunał Praw Człowieka. Porozumienie z 1996 r., co do zasady, powtarza zapisy Porozumienia z 1969 r., wprowadzając zmiany wynikające z reformy dokonanej Protokołem nr 11 do Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności.

II. Porozumienie z 1996 r. dotyczy praw osób uczestniczących w postępowaniu przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka w Strasburgu, takich jak strony, przedstawiciele lub doradcy, a także świadkowie, biegli i inne osoby wezwane przez Trybunał do uczestnictwa w postępowaniu. W zawiązku z powyższym, z przywilejów i immunitetów wynikających z Porozumienia będą korzystać również osoby uczestniczące w postępowaniu przed Trybunałem występujące w imieniu Rządu Rzeczpospolitej Polskiej.

Porozumienie przyznaje wyżej wymienionym osobom immunitet procesowy w zakresie składanych oświadczeń pisemnych i ustnych oraz wszelkich dokumentów i dowodów przedstawianych Trybunałowi. Gwarantuje również ochronę prawną związaną z podróżą odbytą w celu uczestnictwa w postępowaniu przed Trybunałem.

Art. 3 ust. 1 Porozumienia przyznaje osobom objętym jego zakresem prawo do swobodnej korespondencji z Trybunałem. Art. 3 ust. 2 określa warunki korzystania z tego prawa przez osoby osadzone. Porozumienie stanowi, że korespondencja z Trybunałem osób osadzonych lub których wolność jest w inny sposób ograniczona, będzie wysyłana i doręczana bez zbędnej zwłoki i bez wprowadzania w niej zmian (podobne standardy wynikają również z postanowień art. 8 i 34 samej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności). Porozumienie przewiduje zakaz stosowania jakichkolwiek środków dyscyplinarnych z powodu korespondencji przekazanej we właściwym trybie do Trybunału. Ponadto, osoby osadzone mają prawo korespondować i konsultować się z prawnikiem w sprawach związanych ze skargą do Trybunału, w sposób uniemożliwiający zapoznanie się osobom trzecim z treścią rozmowy. Prawa te zgodnie z art. 3 ust. 3 Porozumienia mogą być ograniczane jedynie na podstawie przepisów ustawy i tylko wtedy, gdy są konieczne w społeczeństwie demokratycznym dla zapewnienia bezpieczeństwa narodowego, w celu wykrycia bądź ścigania przestępstwa lub dla ochrony zdrowia.

Zgodnie z art. 4 ust. 1 Strony Porozumienia gwarantują osobom uczestniczącym w postępowaniu przed Trybunałem swobodę poruszania się i podróżowania w celach związanych z wzięciem udziału w tym postępowaniu. Swobody te mogą być ograniczone jedynie na podstawie przepisów prawa i tylko wtedy, gdy jest to konieczne w społeczeństwie demokratycznym dla zapewnienia bezpieczeństwa narodowego lub publicznego, dla utrzymania porządku publicznego, w celu przeciwdziałania przestępczości, dla ochrony zdrowia oraz moralności lub dla ochrony praw i wolności osób trzecich. Zgodnie z art. 4 ust. 2 lit. a Porozumienia Państwa Strony gwarantują, że osoby uczestniczące w czynnościach wynikających z postępowania toczącego się przed Trybunałem przeprowadzonych w danym państwie lub państwie tranzytu nie będą ścigane, zatrzymane oraz że ich wolność osobista nie zostanie w jakikolwiek sposób ograniczona w związku z czynami popełnionymi lub wyrokiem wydanym przed rozpoczęciem podróży. Postanowienia art. 4 ust. 2 korzystają z pierwszeństwa w stosunku do innych konwencji Rady Europy, traktatów dotyczących ekstradycji. Ochrony przewidzianej w art. 4 ust. 1 i 2 nie stosuje się w sytuacji, kiedy osoba uczestnicząca w postępowaniu miała możliwość powrotu do kraju, z którego rozpoczęła podróż, w ciągu 15 kolejnych dni od momentu, w którym obecność jej nie była już wymagana przez Trybunał, a nie zrobiła tego. Na mocy art. 4 ust. 3 Porozumienia

Państwa Strony mają obowiązek zezwolić na powrót na swoje terytorium każdej osobie, która na terytorium tego państwa rozpoczęła podróż.

Immunitety i ułatwienia określone w Porozumieniu przyznawane są wyłącznie w celu zapewnienia swobody wypowiedzania się oraz niezależności niezbędnej do wykonywania funkcji, zadań, obowiązków, bądź praw osób uczestniczących w postępowaniu przed Trybunałem (art. 5 ust. 1 Porozumienia). Trybunał ma prawo i obowiązek uchylenia w całości bądź w części immunitetu przewidzianego w art. 2 ust. 1 Porozumienia w sytuacjach, w których korzystanie z immunitetu stałoby na drodze do wymierzenia sprawiedliwości. Uchylenie przez Trybunał immunitetu nie może być sprzeczne z postanowieniami art. 5 ust. 1 Porozumienia.

Trybunał może uchylić immunitet z urzędu, bądź na wniosek każdej Umawiającej się Strony lub zainteresowanej osoby. W przypadku, w którym państwo wystąpi z wnioskiem o uchylenie immunitetu ze względu na toczące się postępowanie w sprawie przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu narodowemu, Trybunał uchyli immunitet w zakresie wskazanym we wniosku (art. 5 ust. 3). Każda decyzja Trybunału o uchyleniu immunitetu wymaga uzasadnienia.

III. Z dotychczasowej praktyki wynika, iż większość państw, przystępując do Porozumienia z 1996 r., składała zastrzeżenia lub deklaracje w odniesieniu do art. 4, który dotyczy swobody podróżowania osób biorących udział w postępowaniu przed Trybunałem. Zastrzeżenie oraz deklaracja zostały również złożone przez Polskę do analogicznego art. 4 Porozumienia z 1969 r. W myśl złożonego zastrzeżenia, art. 4 ust. 1a (dotyczący swobody podróżowania) nie stosuje się do więźniów i osób umieszczonych w szpitalu psychiatrycznym na mocy postanowienia sądu. Ponadto, zgodnie ze złożoną deklaracją do art. 4 ust. 2 lit. a (zakaz ścigania w państwach tranzytowych i docelowym za czyny popełnione przed rozpoczęciem podróży), przepis ten nie będzie się stosował do obywateli polskich. Wydaje się zasadne złożenie przez Polskę podobnego zastrzeżenia i deklaracji do art. 4 ust. 1 oraz art. 4 ust. 2 lit. a Porozumienia z 1996 r.

Ponadto w celu zapobieżenia niezgodności art. 73 § 2 i 3 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555, z późn. zm.) z postanowieniami Porozumienia, konieczne jest złożenie zastrzeżenia do art. 3 ust. 2 lit. c wymienionej umowy międzynarodowej. Zgodnie z treścią zastrzeżenia,

postanowienia gwarantujące osobie pozbawionej wolności prawo do korespondencji i konsultacji z prawnikiem w warunkach uniemożliwiających zapoznanie się przez osoby trzecie z treścią rozmowy nie będą miały zastosowania w okresie 14 dni od dnia rzeczywistego pozbawienia wolności w postępowaniu przygotowawczym.

Z powyższych względów z chwilą podpisania Porozumienia w dniu 2 kwietnia 2008 r. Rzeczpospolita Polska złożyła deklarację i zastrzeżenia następującej treści:

1. Rzeczpospolita Polska zastrzega, iż przyjmuje interpretację art. 3 ust. 2 (c) Porozumienia europejskiego, zgodnie z którą postanowienia te nie będą miały zastosowania w okresie 14 dni od dnia rzeczywistego pozbawienia wolności w postępowaniu przygotowawczym.
2. Rzeczpospolita Polska zastrzega, iż przyjmuje interpretację art. 4 ust. 1 (a) Porozumienia europejskiego, zgodnie z którą postanowienia te nie będą miały zastosowania do osób pozbawionych wolności, osób umieszczonych w szpitalu psychiatrycznym na mocy orzeczenia sądu oraz osób umieszczonych w strzeżonym ośrodku dla cudzoziemców lub w areszcie w celu wydalenia.

W związku ze stosowaniem art. 4 ust. 1, cudzoziemcy wymienieni w art. 1 ust. 1 Porozumienia muszą posiadać dokument podróży zezwalający na wjazd do Polski, a w razie konieczności uzyskać wizę. Wizy te będą wydawane w najkrótszym z możliwych terminów przez konsulów Rzeczypospolitej Polskiej, zgodnie z art. 4 ust. 1 (b) Porozumienia.

3. Rzeczpospolita Polska deklaruje, że postanowienia art. 4 ust. 2 (a) Porozumienia europejskiego nie mają zastosowania w stosunku do obywateli Rzeczypospolitej Polskiej.

IV. Związanie Rzeczypospolitej Polskiej Porozumieniem z 1996 r. powinno nastąpić poprzez ratyfikację w trybie art. 89 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Porozumienie dotyczy bowiem wolności i praw obywatelskich, a ponadto spraw określonych w Konstytucji i ustawach, takich jak: prawo swobodnego poruszania się i podróżowania, tajemnica korespondencji, w tym w szczególności prawo do swobodnej, wolnej od cenzury, korespondencji osób osadzonych z Trybunałem.

V. Zgodnie z postanowieniami Porozumienia korespondencja z Europejskim Trybunałem Praw Człowieka powinna być wyłączona spod jakiegokolwiek formy kontroli, nadzoru czy cenzury.

Cenzura i nadzór korespondencji osób osadzonych z organami powołanymi na podstawie ratyfikowanych przez Rzeczpospolitą Polską umów międzynarodowych dotyczących ochrony praw człowieka jest przedmiotem ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. Nr 90, poz. 557, z późn. zm.) oraz rozporządzeń Ministra Sprawiedliwości: z dnia 25 sierpnia 2003 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności (Dz. U. Nr 152, poz. 1493) oraz z dnia 25 sierpnia 2003 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania tymczasowego aresztowania (Dz. U. Nr 152, poz. 1494).

Należy zauważyć, iż z dniem 1 stycznia 2012 r. weszły w życie przepisy ustawy z dnia 16 września 2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 240 poz. 1431). Znowelizowane przepisy Kodeksu karnego wykonawczego (art. 8a, art. 102 pkt 11, art. 103, art. 105 § 4 oraz art. 217b) odnoszą się do korespondencji osób skazanych pozbawionych wolności i osób tymczasowo aresztowanych z organami powołanymi na podstawie ratyfikowanych przez Rzeczpospolitą Polską umów międzynarodowych dotyczących ochrony praw człowieka. Zgodnie z tymi przepisami korespondencja taka została całkowicie wyłączona spod cenzury, nadzoru i zatrzymania. Nowe przepisy nakładają na administrację zakładów karnych i aresztów śledczych obowiązek przesyłania jej bezpośrednio do adresata.

Wprowadzone zmiany miały na celu usunięcie przepisów Kodeksu karnego wykonawczego, zezwalających na cenzurowanie korespondencji osób osadzonych. Wymaga bowiem podkreślenia, iż zarzut cenzury korespondencji między Europejskim Trybunałem Praw Człowieka a osobami pozbawionymi wolności, w szczególności tymczasowo aresztowanymi, jeszcze w 2008 r. należał do najczęściej komunikowanych Rządowi RP zarzutów. Stanowił również przedmiot licznych wyroków Trybunału stwierdzających naruszenie art. 8 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka

i Podstawowych Wolności¹⁾. Precyzyjne uregulowanie wykluczające dopuszczalność cenzury korespondencji, zarówno skazanych, jak i tymczasowo aresztowanych, było więc krokiem niezbędnym dla wykonania zobowiązań konwencyjnych.

W wyniku przedmiotowej nowelizacji Kodeksu karnego wykonawczego związanie Rzeczypospolitej Polskiej Porozumieniem z 1996 r. nie będzie wymagało wprowadzenia zmian w dotychczas obowiązujących przepisach rangi ustawowej. Konieczne będzie natomiast dostosowanie zapisów aktów wykonawczych: rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 sierpnia 2003 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności oraz rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 sierpnia 2003 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania tymczasowego aresztowania do nowego brzmienia Kodeksu karnego wykonawczego.

VI. W stosunku do obowiązującego stanu prawnego ratyfikowanie Porozumienia z 1996 r. nie pociągnie za sobą dodatkowych wydatków finansowych z budżetu państwa, jak również skutków społecznych czy gospodarczych. Związanie się niniejszym Porozumieniem wpisuje się natomiast w praktykę traktatową Polski oraz zaangażowanie w prace Rady Europy, a ponadto wychodzi naprzeciw rekomendacjom Europejskiego Trybunału Praw Człowieka.

---

¹⁾ Zob. m.in. wyrok z 3 kwietnia 2003 r. w sprawie *Klamecki (2) p. Polsce* (Nr 31583/96), wyrok z 20 stycznia 2004 r. w sprawie *G.K. p. Polsce* (Nr 38816/97), wyrok z 28 listopada 2002 r. w sprawie *Radaj p. Polsce* (Nr 29537/95), wyrok z 19 grudnia 2002 r. w sprawie *Satapa p. Polsce* (Nr 35489/97), wyrok z 2 grudnia 2003 r. w sprawie *Matwiejczuk p. Polsce* (Nr 37641/97), wyrok z 16 grudnia 2003 r. w sprawie *Mianowski p. Polsce* (Nr 42083/98), wyrok z 30 listopada 2003 r. w sprawie *Goral p. Polsce* (Nr 38654/97), wyrok z 29 stycznia 2008 r. w sprawie *Stępnik p. Polsce* (Nr 29366/03), wyrok z 22 lipca 2008 r. w sprawie *Ćwiertniak p. Polsce* (Nr 26846/05), wyrok z 13 października 2009 r. w sprawie *Bartosiniński p. Polsce* (Nr 13637/03) oraz wyrok z 20 września 2011 r. w sprawie *Zieliński p. Polsce* (Nr 3390/05).